ANUL LXXIV—1941 SEPTEMBRIE-DECEMBRIE Nr. 9—12

LUMINATORUL

REVISTĂ BISERICEASCĂ

PARTEA NEOFICIALĂ

Prin Basarabia şi Transnistria

A trecut ca o noapte, cea mai întunecoasă şi atît de primejdioasă noapte din epoca actuală, presărată des de grozave vişuri, ce ne-au zbuciumat întreaga noastră fiinţă naţională, a trecut anul de robie a sufletului basarabean a pămîntului strămoşesc.

Păginul fioros al veacului, întruparea lui satana în cea mai credincioasă şi evlavioasă naţie creştină a Răsăritului, s'a năpustit peste Apus, făcîndu-şi primul popas pe moşia romînească. Cu ochii înnecaţi în sînge şi cu nările iritate, el scruta de aici zările, şi numai o clipă a întîrziat să invadeze Europa cu nesfîrşitele lui hoarde, înnarmate straşnic, aşa cum nimeni nici nu bănuia.

Cum s'a 'ntîmplat oare ca naţia aceea, vestită în credinţă, care săvîrşia fapte mari în numele lui Hristos, avea peste 50 de eparhii cu nenumăraţi vlădici, sute de mii de sfinţiţi slujitări, falnice biserici, ca nicăeri, cu interioare sclipind în aur şi pietre nestimate, cu zeci de pepiniere preoţeşti, atîtea Facultăţi şi Academii teologice, mănăstiri slăvite cu soboare de călugări şi călugăriţe, care slujiau şi pentru atîtea sfinte moaşte, cîte nu s'au adunat nicăiri în Ortodoxie şi nici sf. Munte Atos nu le are, o naţie evlavioasă şi plină de mărinimie creştină, care devenise chiar protectoarea dreptcredincioşilor şi din alte neamuri şi clădia sfinte locaşuri peste mări, o naţie ce a ridicat renumiţi vlădici şi cărturari teologi, îndrumători în filosofia creştină şi în ale credinţii, cum tocmai ea, această naţie rusească, închinată într'atîta lui Hristos, tocmai ea să nască din sînul ei, cea mai crudă apostasie, care îngheaţă viaţa, negarea totală a credinţii, acel păgînism modern ofensiv sui generis? Oare nu s'a prevăzut acest cataclism, o asemenea apocaliptică destrămare într'o clipă, nu s'a atras luarea aminte, că vor fi existat defecte, încuibate în viaţa creştină rusească şi în chiar temelia acelui enorm edificiu ortodox?

Defecte vor fi fost, dealtfel ca în toate naţiile. Dar unele pare că erau prea adîncite şi altele s'au tot încuibat şi s'au înmulţit, devenind primejdioase nu numai Bisericii oficiale, ci şi însăşi existenţii Statului.

Ruşii au primit sf. Botez în massă abia după 9 veacuri de viaţă creştină în restul lumii, sub domnia cneazului Vladimir; dar şi atunci, ei s'au coborît în apele rîurilor de încreştinare numai sub ameninţarea crudă a sabiei; s'au botezat deci prea tîrziu şi numai pentru că au fost siliţi. Tradiţia lor naţională cu predica sf. Apostol Andrei la Nipru rămîne pe planul ei. Intîrzierea fireşte a silit pe cîrmuitorii bisericeşti, să facă, în mersul vieţii lor creştine, paşi repezi şi mai lărgiţi, ca să poată ajunge la treapta de desvoltare a bisericilor patriarhale din cele 8 veacuri creştine premergătoare, foarte importante, cu bogată literatură, cu epoci de aur, sinoade şi persecuţii. Ba, o biserică aşa de mare a tins să le şi depăşiască. Inşişi ţarii ruşi considerau „poporul rus al lui Dumnezeu, chemat să joace primul rol printre popoarele Ortodoxiei şi să ia locul Bizanţului", iar un călugăr, amintind că „două Rome au căzut" îndemna pe ţarul lui să vegheze, „ca cea de-a treia (Moscova) să rămînă veşnică şi să nu mai existe o a patra". Graba aceasta, de a ajunge în fruntea coloanei creştine, a pricinuit goluri, unele mari, peste care era de aşteptat că s'ar putea prăbuşi odată falnica tribună a Bisericii oficiale, mai ales că ea a aruncat pe deasupra un misticism bolnăvicios, atitudini uşoare şi superficiale, patronate de ţar, cîrmuitorul ortodox. Dar şi silnirea pentru încreştinare a creiat ură, o reacţiune tăcută, sub luciul spadei, care a izbucnit în atîtea rînduri în viaţa Statului, chiar în forme mult îndepărtate de obirşia lor.

Apoi, istoria arată cum s'a întins de grozav Moscova, pînă la Marea cea de gheaţă şi peste alte hotare îndepărtate, în lungul veacurilor, supunînd atîtea naţii de păgîni, cu care a închegat o împărăţie vastă, mai întinsă decît două Europe. Pe toţi acei păgîni, în statul moscovit, Biserica a căutat să-i aducă la Ortodoxie, să aibă o unitate religioasă, un cîmp sufletesc cît mai uniform, ca să poată influenţa uşor la nevoie, şi ţarul să fie mai sigur pe friu. In cîte state, mai cu seamă în trecut, stăpînirea lumească n'a cîrmuit prin Biserică! Şi ţarul era ortodox. La fel să fie şi supuşii. Deaceea misionarismul rusesc s'a desvoltat ca nicăeri în ortodoxie, se întrecea cu al Papalităţii, şi s'a răsfirat braţele pînă peste Japonia, şi între statele Americii. Dar neamurile păgîne, cutropite politiceşte şi înglobate în cadrul nou al Creştinismului, ţineau şi la multe din vechile lor datini şi năravuri, în care s'au născut şi au vieţuit, şi cu anevoie le părăsiau. Misionarii, bucuroşi că le-au înscris in catalogul convertiţilor, de bună seamă că au îngăduit neamurilor să-şi păstreze, chiar în parte, acele tradiţii şi deprinderi religioase păgîneşti. A fost firesc. Căci doar asemenea îngăduinţi, au acordat, neofiţilor dintre păgîni, şi înşişi sfinţii Apostoli şi misionarii creştini în primele veacuri, şi au primit chiar în creştinism sărbători, datini şi expresii păgî-

nești, pe care cu vremea le-au înveșmîntat în haina creștină, le-au dat sens nou; dar alt foc apostolic și misionar era pe atunci, și păgînii intrau într'o viață cu adevărat înnaltă, curată, sfîntă chiar, chezășuită de dreptatea lui Hristos, și deaceea noii creștini erau gata oricînd, să sufere dela foștii confrați păgîni chiar și suprema jertfă. Dar istoria nu vorbește de o identitate a vieții rusești de după veacul X cu cea a veacurilor primare creștine. Și îngăduințele religioase, insuficient studiate și nici controlate, s'au lărgit și s'au schimonosit cu vremea, creînd în sînul Ortodoxiei rusești o sumă de abateri, schisme și erezii, o dîră lungă și cu aspecte barbare, curioase, mai toate pricinuitoare de primejdii, nu numai pentru creștinismul rusesc, ci mai ales pentru ființa Statului. Cît de schimonosite deveniseră unele abateri, cît de păgînești erau, deși ele pretindeau că vor să reinvieze viața primară creștină, am văzut în Basarabia, în cîteva secte, ce au năpustit de peste Nistru. Stăpînirea rusă și Biserica au întrebuințat împotriva lor de multe ori asprimi de sînge, persecuții groaznice, gonindu-le peste hotare. Dar ura a rămas înlăuntru și desmembrarea s'a tot accentuat. Așa că ereziile, sectele rusești au săpat acolo îndelung la temelia creștinismului, i-au pricinuit imense neajunsuri, goluri mari, peste care avea să se prăbușească odată tribuna Bisericii oficiale.

In fine, țarii au folosit puterile Creștinismului și în direcții cu totul opuse. De pildă, Petru cel Mare, convins că poporul rusesc e „chemat să stăpînească în viitor întreaga Europă", ale cărei națiuni au ajuns „într'o stare de bătrîneţe, aproape de prăbușire", socotește prin faimosul său testament (pe care-l publicăm în revistă) că națiunile Europei „trebuie să fie subjugate ușor și neîndoelnic de un popor tînăr și nou, cînd el va ajunge la culmea puterii și creșterii sale" — poporul rus, „destinat să fecundeze Europa cea stearpă". Un instrument necontestat în mîna țarului, pentru realizarea scopului său mesianic, este Biserica; dovadă că el poruncește urmașilor săi astfel: „Să fie atrași și polarizați în jurul nostru toți creștinii de rit răsăritean, cari sunt răspîndiți în Ungaria, Turcia și Sudul Poloniei; să ne facem matca lor, sprijinul lor și să stabilim din vreme asupra lor un fel de protectorat printr'o supremație religioasă; vom număra astfel tot atîți prieteni la fiecare din dușmanii noștri". Ori, așa s'a diformat Ortodoxia, care nu e acaparantă, ea nu îndeamnă la oribile cuceriri de neamuri și nici la dominații și sînge, ci, din potrivă, propovedueşte armonia între popoare. Așa deci s'a creiat o atmosferă de ură împrejurul Bisericii, neajunsuri grave și alte mari goluri, peste care, de bună seamă, că nu se mai putea ține multă vreme oficialitatea clericală.

Asemenea pricini, dacă pot fi luate în considerare, și altele, pe care nu e locul să le studiem acum, au închegat din sînge

şi duh rusesc o satană fioroasă a veacului nostru, Antihristul modern, care a măcinat însuş trupul, sufletul şi toată comoara din străbuni a neamului său, vreme de 23 de ani, şi care apoi, ca o fiară uriaşă, apocaliptică, s'a năpustit cu grozăvie peste fraţii din Basarabia, să-i nimiciască „în interesul mărirei şi prosperităţii Rusiei".

Cită suferinţă a adus această turbăciune peste sufletul moldovenesc, e cu neputinţă să înşire azi cineva pe hîrtie. Şi încă o grozăvie. Ea ş'a asociat în acţiune, jidovimea, neam blestemat de Hristos, negarea Adevărului şi a Luminii, şi laolaltă au creiat apostasia modernă, crudă, singeroasă şi ofensivă, sub scutul baionetei comuniste.

Satana păşind de peste Nistru, în multe locuri a amuţit glasul credinţii creştine, biserici au rămas în părăsire, şcolile teologice au dispărut, şi dezbrăcînd pe slujitorii Altarului de haina sfinţită şi de cea de toate zilele, i-a redus în rîndul muritorilor, ba unora li-a strins şi degetele în pumn, cu care să amenințe Cerul şi pe Hristos şi să-L renege în faţa mulţimilor, ca şi cum El i-a amăgit o viaţă întreagă, veacuri de-arindul, şi numai acum au aflat calea adevărată, cînd îş afiliază bestia roşie, împodobită pe coif şi pe piept cu steaua jidovească. Aceşti apostaţi, oricine ar fi, nu merită să mai stea o clipă alături de tagma cuminte preoţească a întregii Moldove, care pe un mal şi pe cellalt al Prutului, a înlăcrămat în noaptea cea de groază, în rugăciuni a îngenunchiat şi mereu a cerşit, şi în ungherele lor, unii şi între zidurile sfinte, mila lui Hristos Mîntuitorul pentru desrobirea creştinilor şi a moştenirii strămoşeşti.

Preoţii au fost percheziţionaţi, li s'au confisçat bunurile, i-au scos din case, înghesuindu-i în ultima lor odăiţă sau în încăperi străine, noaptea compăreau în faţa fioroşilor agenţi poliţişti, chinuindu-i cu întrebări tot mai agresive, copiii li s'au luat din braţe, pînă au vîrît groaza în ei, i-au îmbolnăvit. Pe alţii i-au şi ridicat din Patria lor şi a străbunilor, deportîndu-i în vagoane de vite, sigilate, către gheţurile raiului bolşevic.

Mi se cade şi mie, care am stăruit vreme de 23 de ani, cot la cot cu şirul de preoţi şi de cîntăreţi basarabeni, în propoveduirea lui Hristos şi a sfintei Lui Legi, să fericesc pe toţi clericii supraveţuitori, că se pot bucura ei acum ca şi dreptul şi credinciosul Iov, că n'au slăbit în faţa ispitei satanice, nici crezare n'au dat prietenilor făţarnici, cari-i îndemnau să-L nege pe Hristos, şi totuş au scăpat de strivirea bestiei roşii. Să ne rugăm pentru cei răpiţi, ca vrednicul părinte Alexandru Baltag, neobositul cîrmuitor al preoţimii peste jumătate de veac, ca părintele profesor Vasile Doncilă, ca preotul Emilian Cucuetu din Mihăileni-Bălţi, preotul Vladimir Zorilă din Hîrtop-Soroca, preotul Mihail Cviatcovschi din Rediu-Soroca, preotul Niculai Ciobanu din Stoicani-Soroca, Zubcu Teodor preot din Geamăna-Lăpuşna, Spinei Ion preot din Salcuţa-Tighina, Mihalache Gh. din Tanatari-Tighina, Samburschi H. din Cimişlia-Tighina, Ru-

ghinov Const. preot din Cimişlia-Tighina, Teodorov Antonie, Petreşti-Tighina şi mulţi alţii, de a căror soartă nu se mai ştie nimic, şi ochii să ne picure lacrimă de durere pentru cei zdrobiţi, jertfe şi mucenici în numele Bisericii moldoveneşti, ca pentru preotul Gheorghe Tudorache, fost slujitor în modestul sat Cruzeşti, de lîngă Chişinău, preotul Alexandru Moleavin din Selemet, jud. Tighina, preotul Mitrofan Ignatovici din Babin-Hotin, preotul Avacum Rusu din Bălţi, un viguros naţionalist, a cărui amintire nu se poate şterge şi se cade a fi reîmprospătată.

Dar noaptea aceea de groază şi de păgînească isoltire s'a risipit. A fost milostiv Domnul cel tare în războaie, Domnul puterilor. El a încîlcit tot sfatul necuvios, tărmind oştile necredinţii.

Zori de zile senine s'au ivit, iarăş trăim în libertate. Fiecare să plece voios la lucrul său, să cînte din plină inimă, cînd vrea, să se odihnească şi să se mişte, cum îi place. Dar nimeni să nu întîrzie în fapt de seară, a îngenunchia pentru Hristos, să-L slăvim, că El ne-a mîntuit, El a întărit braţul românesc, de a răpus pe Antihrist, dar cu mari jertfe creştineşti. Singele bravilor luptători a înrourat brazda basarabeană, în el, în atîta sînge vărsat s'a sfinţit şi votul frăţesc, aruncat în urna din 1918 a Unirii Basarabiei la Patrie, aşa că legătura noastră e răscumpărată acum cu preţ scump, sfînt, şi nimeni n'o poate contesta. Pe veci de veci aşa va fi. Deaceea, să fim un suflet, un singur gînd să ne adune laolaltă, într'o credinţă să cădelniţăm la sf. Altar şi numai un grai să vorbim. Din răsputeri să ne trudim pentru Ţara noastră, ca în ea să domnească prosperitatea, binele, frumosul, adevărul şi dreptatea, iar dintre graniţele ei naturale să fie smulsă şi asvîrlită în afară, unde s'o judece Hristos Dumnezeu cum îi va fi voia, pălămida jidovească, care ne-a batjocorit datinile, limba şi moravurile cele din bătrîni, şi în zilele depe urmă s'a revărsat şi veninul ei de moarte peste fraţii noştri şi peste Armata Ţării.

Cu această Armată în numele sf. Cruci, am purces şi eu să ajut la desrobirea Basarabiei. Intr'acolo mă chema şi datoria, dar şi glas de taină, din străfunduri. Să fiu ajutori de tinerii mei studenţi, pe cari i-am pregătit intru aşteptarea acelei zile mari, de luptă şi de jertfă, dar să revin cît mai de vreme şi în mijlocul pămîntului, care în atîţia ani frumoşi m'a socotit ca al său. Şi aşa, în haina militară, de voluntar, am străbătut Basarabia de-a curmezişul şi am păşit şi peste Nistru, pînă-n porţile Odesei.

Pe căi largi şi prin poteci, pe unde au pătruns vitejii noştri ostaşi, streşiau cruci albe ale mucenicilor: poduri mari şi mai mărunte zăceau în bucăţi, chesoane sfărmate, căruţe şi cai în ţăndări, drumuri răscolite de obuze, păduri şi case în flăcări şi o duhoare greoaie de cadavre încă neîngropate. Pe-alocuri era şi anevoios să treci, şi drumuri şi lanuri fiind minate; cîte jertfe au căzut şi acolo, pînă să îie curăţate.

In Basarabia, *bisericile* satelor erau întregi, multe închise, căci teama şi împiedicările înnăduşitei vrăjmăşii a păgînului i-a constrîns pe sfinţiţii slujitori, unii să fugă din cale, peste Prut, iar ceilalţi să se retragă aiurea, sau chiar de au rămas pe loc, să nu poată sluji, să nu-şi mai împlinească apostolia, din pricina angaralelor şi a meşteşugirilor satanice. In sate, rămase fără parohii lor, s'a pripăşit cîte un călugăr. La vedere, bolşevicii vroiau să se arate largi, admiţînd deschiderea sfintelor locaşuri şi slujbele religioase, dar la înfăptuire abia se ajungea. Căci cine agita pentru biserică, ori îşi manifesta credinţa sa, nu mai putea fi prieten selsovietului, în care intra cel puţin cîte un jidov. Aceasta au înţeles o nu numai preoţii, ci şi poporenii lor. Totuş, pe-alocuri, şi mai ales la început, au fost admise cererile pentru deschiderea de biserici, dacă ele ieşiau din adunarea mare a sătenilor, bărbaţi cu copii şi femei, cari să se oblige a achita statului anumite impozite anuale; ca document al vremii, înregistrăm aici acele impozite, aşa cum ni s'au comunicat în mai multe localităţi. Un impozit se aplica pentru clădirea bisericii, de asigurare. Delegaţia bolşevică, mai mult alcătuită din jidovi, măsura toate dimensiunile bisericii, constata şi materialul în construcţia ei, şi o evalua. O biserică de lemn, veche de peste 140 ani, evaluată la 20.000 ruble (X 40 lei = 800.000 lei), a fost impusă la 6.800 lei; alta de piatră, evaluată la 60.000 ruble, cerea impozit de 20.000 lei; dar pentru aceasta, delegaţia a revenit după două săptămîni, şi evaluînd-o din nou, i-a ridicat impozitul la 50.000 lei. Al doilea impozit era pe cult (cultsbor), fix de 2000 ruble (80,000 lei) anual, pentru toate bisericile. Cellalt era impozitul pe epitrahil, ce varia între 3000 şi 7000 ruble (120.000—280.000 lei) după numărul locuitorilor din sat, indiferent dacă s'au înscris sau nu toţi pe listă (ca ex. Gura Galbinei a fost impusă la 4500 ruble, Mereşeni, Hănceşti, Cimişlia la 7000 ruble). Ceeace însemna, ca satul cel mai mic şi mai sărac, cu biserică de lemn, să fie îndatorat a plăti aceste trei impozite cu minimala sumă de 206.800 lei anual pentru deschiderea bisericii şi îngăduinţa de a se sluji în ea. De sigur, că preotul singur nu o putea achita, deşi era cea mai modestă, dar mai ales în comuni mari, unde ea se majora mult. Deaceea, satele, care au cerut dreptul la biserică, ş'au luat impozitele acestea asupra lor, în parte sau chiar în întregime, şi pe-alocuri s'au şi achitat pe întîia jumătate de an. Cota—parte dela locuitori o adunau strîngători anume, în unele locuri denumiţi „apostolii". Însă conducerea satului, în care secretarul era totdeauna comunist şi organiza spionajul, nu numai că împiedica co'ecta, dar îi persecuta pe strîngători, îi ameninţa cu închisoarea, pînă ce ei renunţau, şi biserica rămînea închisă, iar preotul, ne-avînd ocupaţie, era scos la corvoadă grea, la cărat piatră, ori la săpat şosele şi cîte alte munci. Din aceste

grăbite însemnări, reese că păgânii se arătau la suprafaţă largi, îngăduitori pentru împlinirea nevoilor sufleteşti, religioase ale moldovenilor, dar în realitate erau cruzi, batjocoritori şi-i împiedicau.

Faţă de *şcoala* satului, păgânii păreau că au grijă, ca să crească prin ea tinerele generaţii asemenea lor, duşmănoase Bisericii, Culturii, dar atasate comunismului. Invăţătorii rămaşi pe loc, în Basarabia, datorită unui ordin scelerat, au fost obligaţi să continue sub bolşevici. In locul celor plecaţi ca şi la noile posturi, s'a instituit învăţător oricine avea 4 clase primare şi o clasa-două de gimnaziu; nu se cerea Normala. Dar mulţi dintre noii luminători ai satelor moldoveneşti au fost jidovi, cari nu se pricepeau nicidecum la învăţămînt. Metoda unuia era: „citesc eu — şcolarii ascultă; citesc şcolarii — ascult eu", iar în restul timpului lucra pentru comunism, comsomol şi spionaj. Toţi elevii din şcolile noastre au repetat clasa. In sate erau şcoli cu 7 clase obligatorii, iar oraşele şi comunele mari aveau 10 clase; absolvenţii de aici, urmau 4—5 ani un institut pedagogic. Predarea s'a făcut în cl. I la începutul anului în moldoveneşte cu litere latine, dar cu cuvinte diformate; după cîteva luni — cu litere ruseşti, iar spre sfîrşitul anului — articulat; în clasele II—IV s'a predat jumătate de an în moldoveneşte şi 2 ore săptămînal — ruseşte. Tăbliţe nu se întrebuinţau, ci copiii erau constrînşi să scrie direct pe caiete, cu cerneală neagră, proastă din bulgări topiţi în apă; nu existau călimări. Hîrtia era la fel, rea, ca sugativa; se pare că sovietele n'aveau hîrtie format petiţie, în schimb inundau gazetele lor „Moldova soţialistă", „Comsomol", „Novaia jisni", la care învăţătorul era abonat obligator, şi ele veniau şi la şcoli; se mai trimitea şi „**Pravda**", organ oficial, dar numai persoanelor de încredere şi care cereau a fi abonate. Material didactic ca şi manualele se aduceau cu plată, învăţătorii fiind datori să le procure, şi ei apoi să le împartă copiilor, de sigur mai totdeauna gratis. Insă şi acestea au fost aduse tîrziu, spre sfîrşitul anului, deaceea în toate şcolile noi am găsit teancuri de materiale şi manuale nefolosite încă. Am răsfoit multe din ele. Sunt tipărite cu litere ruseşti, într'o limbă schimonosită. Dăm ca pildă, cîteva propoziţii şi cuvinte din manualul „Gramatica Lindăni Moldoveneşti — Sintaksism" de Kuşmaunsa:

Şine a prini pricazu. Şe om faşe? Deatunşi locu lui statornic de trai se faşe Zapolerie. Vintu şuera Gafiişii în ureti. Sînt tranpline pentru lijnişi. Tiicăturile de ploaie măşcate loje răsurător. Cu înşetu adorne. Nu cu plăşere tocne castrulile. Netezind barba sa cirşietă. Era o plastincă de şer.

Inlocuind pe h cu g: goşeaşele (hogege), gotarîre, gai (hai), godină, gurta (hurta), gămăitu, gotărît, ghidroplan...

J în loc de g şi v: merje, fuljerii, loje (lovia), marjină, frije, jite, arjintu, zugrăjiţi, jis, amurjeşte...

Scriind ş în loc de c: nijloşie, norodnişe, înşeput, şe, şine, sălşiile, şutură, şitiţ (citiţi), şeriu (cer), şiripitu, să şeu (să cer), duşi, copaşii, temeinişe...

Invăţa numai formele: aiastă, ista, şela.

Litera ş mai înlocuia şi pe f: să şie, şini (fini), şier (fier)...

Pe d în loc de gh şi de b: dăeaţă (gheaţă), prividiitoarea (privighitoarea), dainpoşi (ghimpoşi), dijdieţat (desgheţat), coradiie (corabie), zdăeară (zbeară)...

Apoi t pentru p şi ch: totit (topit), ticăturile (picăturile), alitiire (alipire), tăetre (pietre), coptiil, coptiilăreşte, a tiicat, otii (ochii), tăear (chiar), riştiiră (râşchiră), răştiirate prin ogradă, contotăesc (contopesc), stratină...

Pe m îl schimbă cu n: nijloşie, om prini, nu-l prine, anează-zi, nic (mic), dornit, nişcare, lunină, ninunată, prinită...

Iar cuvinte ruseşti îs amestecate printre cele schimonosite în mare număr, ca: pricazu ştatului, părţi glavnişe, şrift, vozduhu, poezdu, puga, clumbe, rabfacu, zăvod, păze tabunu, cartina era.., samoliutu, gruz, bezrabotiţi, carandaşi...

Cum vroiau să-şi bată joc de frumoasa noastră limbă, să ne schimonosiască „comoara în adâncuri afundată", să ne desfigureze înfăţişarea sufletească şi apoi să verse peste ea graiul cel păgîn!

M'am interesat, cam ce au adus nou în *agricultură*. Deodată, ei au naţionalizat toate pământurile, le-au trecut deci în proprietatea statului bolşevic; apoi, au lăsat unor proprietari numai suprafeţele ripoase, toloaca, dealuri, iar cellalt, pământul bun s'a atribuit, nu gospodarilor săraci, înnecaţi în greutăţi familiare, cu copii mulţi, ci plevei din sate, golanilor. Totuş, proprietarii au fost obligaţi să dea impozite şi dijmă, potrivit intregii suprafeţe, chiar de nu recoltau nimic, pecînd golanii n'au lucrat pământurile, ori n'au prăşit, şi au fost şi scutiţi de dijmă şi impozite, pe motiv că în primul an ei n'au avut venit de minimum 1000 ruble; lor li s'au dat şi viile, pe care, la fel, nu le-au îngrijit, mai ales că a lipsit varul şi sulfatul. Sistem nou în agricultură nu s'a adus şi nici maşinării, şi nici materiale de tratat bolile seminţelor. Dictatura roşie era atotputernică. Agricultorul moldovean a devenit un rob; tot timpul a fost luat la podvezi, să care la gări, pentru stat, grine depe ferme, din dijme, dela el şi dela golanii, cari n'aveau care; aşa s'a chinuit el toamna şi iarna întreagă, fără să aibă un pic de odihnă nici el, nici vitele lui. Rupt depe ogor, ţăranul nu s'a mai putut ocupa la timp de arat, de sămănat, nici de recoltă. Dictatura însă-l obliga să-ş lucreze pămîntul, fără să se ţină seama nici de condiţiile climaterice, nici de cele tehnice agricole, iar întârzierea cădea tot în vina lui. A rămas mult porumb necoltat pe cîmp, pînă tîrziu spre vară, în parte min-

cat de păsări și de vite; și în Iulie încă erau grămezi de porumb pe toloaca din sovhozurile dela Ecaterinovca, Marienfeld.

Inregistrăm aici și felurile de impozite, obligatorii pentru săteni. Erau 4: cel agricol pentru pîine, pentru grînele ce recolta; altul global, pe pămînt, vite, case, pe toată gospodăria; al treilea impozit era asigurarea vitelor și a caselor, după număr, calitatea materialului din construcție și cubaj; încă un impozit venia, tot de asigurare, ce părea benevol, în realitate era la fel impus, căci săteanul, care nu-l achita, era socotit sabotajnic. Și din ouă statul lua cîte 140 bucăți anual dela fiecare gospodărie. In ultimele luni, se pregătia aplicarea unui nou impozit și pe lapte și carne.

Dijma către stat era astfel categorisită:
pînăla 2 ha. se da 60 kgr. de ha.; pînăla 5 Ha se da cîte 100 kgr. de ha.: pînăla 10 ha. se da 160 kgr. de ha.; pînăla 15 ha. se da cîte 250 kgr. de ha.; pînăla 20 ha. se da 350 kgr. de ha.; pînăla 25 și mai mult cîte 450 kgr de ha.

In calcul intră toată suprafața, și cea neproductivă; dijma se scotea desigur numai din pămîntul recoltat, însă în cantitatea respectivă pentru tot pămîntul agricultorului; dacă se întîmpla secetă, grindină, inundație și nu se recolta aproape nimic, ori din pricini binecuvîntate nu se putea lucra un ogor, totuș săteanul era dator să verse toată cantitatea de dijmă. De bună samă că el o cumpăra dela colhozuri, vînzîndu-și boii, caii, din lucruri. Insă prețul aici era enorm, față de cum il cumpăra statul. De ex.: grîul la colhoz 7—8 ruble pudul, pe cînd țăranul il da oficial cu 1 r. 20 cap.; orzul cu 4—5 ruble, iar oficial 1 rublă; porumbul 1 r., oficial 50—60 cap. și dijma se da în proporție de: 40% grîu și secară, iar 60% orz și porumb, floarea soarelui, soia.

Apoi, și la gări, unde vărsau transporturile cu grîne, moldovenii îndurau numai vexațiuni și șicăneli, ori îi țineau arbitrar vreme îndelungată, ori contabilii jidovi declarau că recolta nu-i curată și-i trimiteau la ciur, ca acolo să-și mai descarce sărăcitele lor buzunare altui cinovnic, pentru o țidulă de admitere.

La sate, dar în deosebi la orașe s'au naționalizat și *casele*. Proprietarilor li se lăsau încăperi după numărul sufletelor și în cubaj de maximum 500 m³ la sate și 700 m³ la orașe, în care intrau și bucătăria și atenansele; dacă proprietarul rămînea în camerele, ce i s'au acordat, plătia și el chirie după cubaj; cota chiriei fiind ridicată, bietul proprietar se rezuma, în însăș casa lui, la cîte o cameră, iar restul îl ocupau jidanii. De cele mai multe ori însă el era scos cu totul din proprietatea lui, refugiindu-se în alte locuințe sau localități.

Regimul a admis în comerț numai *cooperativele*, în întreaga Provincie. In ele s'au adunat mărfuri, coloniale, stofe, băuturi, galanterie din toate magazinele particulare, sigilate de la început. Toate acele mărfuri însă au fost vîndute repede nu-

mai bolşevicilor veniţi şi noilor lor partizani dintre localnici. Mai tîrziu, în cooperative s'au vîndut mărfuri puţine şi de foarte proastă calitate: gaz greoi, pămîntiu şi puturos, şi aşa neîndestulător; zahăr în bulgări mari, sare grunţuroasă şi negricioasă, dar şi ea lipsia; s'au adus în cantităţi mari, necerute, chibrituri, tutun şi mai ales bonboane; stambe proaste şi puţine, standardizate şi prea scumpe, la fel şi postavuri de lînă în două cu aţă; galoşi, dar numai pe un picior, ghete standardt, slabe; au lipsit însă toată vremea lemnăria, cuie, sîrmă, ciorapi, sticle de lampă, fitilul, ulei, vopsele, măsline, mai ales varul, lămîi; jidovii îşi băteau joc de populaţie, că s'ar fi deschis fabrici şi de lămîi şi în curînd ele se vor aduce. Lumea, ştiind că în cooperative sunt cantităţi neîndestulătoare, se chinuia la uşile lor de cu noapte, şi cei mai mulţi totuş rămîneau fără aprovizionarea necesară, ci li se vindeau alte mărfuri, şi aşa se îmbolnăviau aşteptînd zile de-arîndul, căci se aduceau articolele pe rind, nu toate odată. Uneltele agricole pentru săteni nu s'au văzut, ci numai pentru fermele statului nişte tractoare, de care se atîrnau odată pe rînd plugul, semănătoarea şi boroana; s'au adus coase abia la vremea prăşitului. In sate nu s'au văzut obiecte de galanterie. Femeile coseau haine din saci, din draperii şi din felurite stofe vechi, pe care le vopsiau cu culori din plante. La început şi pînă-n Octombrie, moneda de cumpărare a fost leul; apoi, într'o seară s'a dat veste că leul nu mai are putere circulatorie, ci numai rubla, egală cu 40 de lei; ori de această preschimbare au ştiut numai instituţiile şi funcţionarii, iar particularii au rămas cu stocuri de lei, pe care i-au speculat jidovii apoi în chip nenorocit; sătenii, ca să-şi facă ruble, cu care să cumpere şi totodată să achite şi dările, vindeau tot ce se putea; mulţi au păstrat leii pînă la revenirea noastră.

Ca să se împlinească ordinele dictatoriale, s'au aşezat delegaţi, unul pentru cîte 20 de case; ei adunau oamenii, îi duceau la corvoadă, pe alocuri strîngeau şi impozitele. Se pusese o dare personală şi pentru înzestrarea Armatei roşii, pînă la 500 ruble, iar dacă se opunea sau întîrzia cineva a o plăti, i se majora la 800 r.; şi soldaţii dădeau din soldă minimum 10 r. lunar.

Ca funcţionari de stat erau consideraţi, afară de clerici, şi avocaţi, pe care bolşevismul îi da între netrebnici, toţi, şi cei dela cooperative, pînă şi văcsuitorul depe stradă, căci funcţionari particulari nu existau; la fel meseriaşii se grupau în asociaţii profesionale „artel", sub cîrmă de stat. Toţi plătiau impozite şi procente din venit. Cine vroia să fie de sine, nu la stat, se impunea la sume extreme, şi, la nevoie, el avea să renunţe. Se alcătuise o asociaţie pentru funcţionari „profsoiuz", în care intrau pînă şi servitorii, ca tovarăşi; toţi îşi

aviau biografia la înregistrare; n-au fost admişi aici numai cei cu neamuri în România, nici clericii şi fiii lor.

Bolşevicii au năvălit cu ură peste Moldovenime, vrînd să înnece în sînge pe toţi, cari au slujit României, şi mai ales pe fruntaşii, clerici, profesori şi sfatuliştii, cari „au trădat", alipindu-se Patriei lor fireşti; au năvălit să stingă luminile culturii noastre romîneşti, să sacătuiască ţara de întreaga ei avuţie şi astfel să mai adauge încă un popor idiotizat între graniţele comunismului.

Sătenii din Basarabia n'au fost cu nimic înlesniţi de bolşevici, nu li s'a adaus nici un bine, nici în viaţa lor casnică, nici în agricultură, nici în viaţa socială. Nu există dovadă de grijă pentru vreun ţăran, nu numai moldovean, dar nici pentru ruşi ori ucrainieni. La bolşevici a contat doar neofitul politic, care s'a alăturat îndată ţinutei comuniste, de frică şi pentru meschine favoruri, dar şi acesta a contat numai în scop dictatorial, ca să ajute la stăpînirea massei, la spolierea şi îndobitocirea ei. Bolşevicul urăşte, pe nimeni nu iubeşte, căci el e ca o brută, capabilă numai să calce în picioare, să sfarme şi să domine peste ţandări. Şi cum cei chinuiţi de el, Moldovenii de sub insingerata lui cizmă, se retrangeau în ungherele casei, în însăş intimitatea lor sufletească, şi ca să afle ce anume simt şi gîndesc aceştia, ca să-i chinuiască, să le pedepsiască pînă şi gîndurile, bolşevicul a creiat un nemaipomenit sistem de spionaj, ca în nici o altă ţară. Convorbirea între doi cunoscuţi era ascultată, orice suspin—interceptat, cea mai măruntă nemulţămire ajungea la urechea lui. Nimeni nu era sigur că nu-l ascultă cineva, chiar în casa lui. Ţăranii muţiseră şi ei. Mi-au declarat mai mulţi, că ei au părăsit poteca spre casele vecine, că evitau să se revadă, că de se întîlniau pe stradă ori la fîntînă, cu vitele la adăpat, tăceau ca cei muţi; din om cuvîntător, bolşevicul a făcut încă un animal, şi tocmai aceasta şi urmăria. Nu li s'a adus o carte pentru mintea lor, o revistă cu sfaturi bune în viaţă, nici cu povestiri măcar, ci numai gazete comuniste şi publicaţii bolşevice; acestea inundau. Ba, li-au ars, li-au asvîrlit în vînt şi cărţile ce mai aveau unii prin casă, ori micile biblioteci săteşti, şi cele de pela biserici şi şcoli. Dela acest hain stăpînitor n'au rămas sătenii noştri cu nici o învăţătură, o vorbă înţeleaptă măcar nu li-a lăsat.

Nici în agricultură n'a fost vreun spor. În unele sate au commasat terenurile mici, în colhoz, întrebuinţînd acolo tractoare şi alte unelte agricole; dar ce folos au avut ţăranii? Li s'a asigurat doar un tain, insuficient, numai pentru membrii valizi din familie şi pentru vite; bătrînii, neputincioşii, copiii aveau să se hrăniască din raţia rudelor muncitoare. Dar pentru alte nevoi ale lor, ale casei, colhozul nu avea grijă, nici de haine, de încălţăminte, nici de alte alimente, în afară de porumb şi de grîu, adecă din cele semănate. Au cerut sătenii

tractorul şi pentru lucrarea pămîntului lor, vecin cu colhozul; nu li s'a dat; de s'a adus sămînţă, au primit agricultorii, dar numai cu bani, ca şi orice alte cumpărături.

Aşa de flămînzi au venit bolşevicii, şi aşa de rezumaţi în consumul mai variat de alimente, încît în primele săptămîni cu mare uimire priviau ei la vitrinele pline ale magazinelor de coloniale şi s'au năpustit lacom peste ele, devorînd în grabă şi expediind peste Nistru mai tot ce au găsit. Căci masa lor era ca şi standardizată. Priviau neştiutori la o strachină cu pilaf, şi întrebau dacă se face din păpuşoi. Habar n'aveau de asemenea articole de coloniale. La fel, li se standardizase şi îmbrăcămintea. Mai toţi funcţionarii şi particularii purtau haine dintr'o materie cenuşie, respingătoare, şi de proastă calitate; pe cap—nişte şepci de borfaşi. Femeile, chiar ale ofiţerilor, se îmbrăcau oribil; cîte scene caraghioase nu s'au petrecut, cînd s'au pus pe ele lenjuri şi haine găsite în garderobele, părăsite de noi.

S'au închis în vagoane, cu destinaţie îndepărtată, mulţi intelectuali şi membri ai „Sfatului Ţării", cu scop de a împuţina pătura conducătoare a Moldovenilor; între ei s'au dus şi foştii primari, notari, în deosebi naţionaliştii. Nu uit să amintesc, că într'acolo s'au gonit şi cîţiva basarabeni, fruntaşi intelectuali şi însuş inspectorul şef şcolar de eri, cari au primit cu surle şi tobe invazia bolşevicilor, i-au îmbrăţişat călduros şi s'au pus la dispoziţia lor, manifestînd public şi tot cu pumnul îngheţat, împotriva „tiraniei româneşti", pe care ei au răbdat-o, dar aşteptau de mult zorile comuniste. Bolşevicii au înţeles şi ei trădarea acestora, i-au folosit însă la început, cît au avut nevoie, pînă să se orienteze, şi apoi i-au svîrlit în dispreţul lor, în fundurile de ghiaţă. Cînd scriu acestea cu un desgust neobişnuit, îmi vine în minte întrebarea cuiva: „Oare n'au cunoscut mai din vreme acest inspector trădător şi alţii împreună cu el, că se va produce invazia, că prea erau liniştiţi, şi se tot consfătuiau, şi ridiau de veselie în preziua nenorocirii, cînd s'a dat ordinul ca toţi învăţătorii din Basarabia să rămînă obligator la locul lor, că n'are nimeni voie să plece"? Pe un altul, profesor de chimie, l-am ascultat noi, profesorii universitari şi studenţii teologi, depe tribuna Facultăţii, vorbindu-ne în vr'o 20 de ore despre apărarea pasivă. A rămas şi el pe loc, arătîndu-şi acolo vrăjmăşia lui tiranică, comunistă, împotriva a tot ce a lucrat în Basarabia, împotriva pîinii ce a dumicat, împotriva însăş a familiei sale, rănind adînc sufleteşte şi pe un venerabil preot, acum ajuns la apusul cărunteţilor, care îi dase pe fiica sa de soţie.

Inchei aceste fugitive aspecte, cu oftatul prelung şi vorbele moşneagului, care-mi zicea: „Rugam sara şi dimineaţa moartea... plîngeam întru una.. nu mai dea Dumnezeu. De nu veniaţi curînd, nu ne mai găsiaţi pe nici unul, nici un moldovan.

Dar acum nu mai vreu aşa, nu mai cer moartea, ne-am slobozit, şi vreu să trăiesc"!

Aşa se prezintă cu adevărat dăinuirea unui an a păgînului în moşia romînească. Cine se va ocupa mai de aproape, va scrie pagini încă mai bogate în adevăr şi grozăvii. Eu, ca militar, am înregistrat doar cîteva fapte, ca documente din epoca abia sfişiată de Armata noastră.

In faţa chiar şi a acestora, vezi cît de criminali sunt bolşevicii, cari declarau în scris, că vin să salveze norodul basarabean, că îi aduc numai fericirea. Mai zilele trecute am dat peste o proclamaţie, adresată „Către locuitorii Basarabiei". Printre altele, ei strigă: „A venit ceasul cel mare al eliberării voastre de sub jugul boierilor romîni, al moşierilor, capitaliştilor şi al siguranţei... Multă durere şi lipsuri aţi răbdat voi, fraţii noştri... V'au prădat fără milă, v'au răpit pămînturile voastre, care au fost arate cu sudoarea părinţilor voştri, a mamelor, a fraţilor. Vă sugrumau cu impozite mari către Stat, jugul boieresc. Pe voi forţat încercau să vă romînizeze. Ciubota jandarmului vă sugruma orice gînd viu... Sub soarele constituţiei.. o să vă fie asigurat dreptul la muncă, la odihnă, dreptul la învăţătură şi la bătrineţă asigurată... In marea familie... Vă aşteaptă viaţa fericită şi liberă..." Toate-s numai cuvinte goale, care ascund robia, lacrimi, nedreptăţi, sechestrarea de bunuri, sugrumarea şi crima, moartea la tot pasul. Cum de au îndrăznit să scrie, că noi am forţat la romînizare? Pe cine? Doar nu se referă la Moldoveni, iar ruşii sau ucrainenii din Basarabia ei înşişi mărturisesc că libertate mai largă, viaţă mai îmbelşugată şi mai multă prietenie nu pot gasi. în nici un alt Stat. Şi acum, după un an de „frăţie slavă", toţi ei blestemă pe păgini, pretinşii fraţi, mai mult ca Moldovenii, şi nici nu-i recunosc de ruşi, ci ca pe nişte sălbateci fără Lege şi fără de omenie.

Şi în zorii altei zile trecusem deja cu unitatea militară peste malul Nistrului. Ne-am oprit la Doroţcaia, din jud. Tiraspol, apoi în oraşul Grigoriopol şi, treptat prin alte multe sate, am ajuns pînă la Neuburg, în porţile Odesei.

Această trecere ne-a reîmprospătat atît amintirea altor clipe istorice, cînd viteji Moldoveni au mai păşit în Transnistria, cît şi epoca de pela 1792, cînd tocmai bisericii din stepele Oceacovului, cuprinse între Bug şi Nistru, cu oraşele Tiraspol, Dubăsari, Ovidiopol, Odesa, Oceacov şi Olviopol, părţi din gubernia Herson şi Ecaterinoslav, intrau în alcătuirea Basarabiei, ele fiind locuite mai mult de valahi, ca şi de greci, bulgari şi diferite naţii venite de aiurea, iar ruşii erau foarte puţini", aceleaşi întinderi ce, pentru motive asemănătoare, au fost înglobate în eparhia Chişinăului şi Hotinului, a Moldovenilor, dela 1812; stepele, ce se răsfaţă spre Răsărit, ne mai răscolesc în minte şi stăruinţa valahă a mocanilor, mai ales din Transilvania,

cari mînau într'acolo, în veacuri apuse, turme de oi, mulţime mare, şi unii dintre acei bravi mocani s'au şi gospodărit pe-acolo, pînă pe malurile mării de Azov, unde dăinuesc şi pînă astăzi.

Pătrundem deci acum pentru *prima* oară peste Nistru; ştiri multe despre viaţa de-acolo n'au ajuns la noi. Era greu şi pe vremea ţarismului să vizitezi Rusia, ea se simţia liniştită fără spectatori apuseni; doar cîţiva tineri studenţi şi clerici romîni au păşit cu trenul dincolo, oprindu-se abia la Kiev, să urmeze vestita Academie Movileană de Teologie. Dar nimeni n'a putut să viziteze Basarabia, ori să vadă viaţa Transnistriei, s'o studieze şi să facă legături cu fraţii Moldoveni. Dacă era greu pe atunci, sub bolşevici însă a fost chiar cu neputinţă, absolut oprit ca vre-un muritor apusean sau un Romîn să treacă peste Nistru, să pătrundă în Uniunea comunistă şi să viziteze sate şi oraşe, cum i-ar plăcea, să fie liber a trece dintr'un loc în altul şi să rămînă undeva după voie. Personalităţi cunoscute sau cîteva grupe de curioşi, aşa numiţi „prieteni ai bolşevicilor" deşi au obţinut permisiunea de a intra într'acolo, totuş călăuzele roşii i-au însoţit pas cu pas, numai unde i-au dus ei, acolo au şi văzut, şi numai ce li s'a spus, atîta au auzit. Astfel, că noi mai nimic nu ştieam din traiul neamurilor sub bolşevici.

Acum, în vremea războiului, viaţa însă nu mai este normală, mai ales că pe unde am trecut noi, stăpîniseră fiorii morţii, lumea părăsise satele şi oraşele, ruină mai peste tot, răvăşeală şi pustiu. N'am putut deci vedea exact tabloul vieţii bolşevice, şi nici nu intîlniam capete mai luminate, dela care să afli cum a fost. Căci ce brumă de intelectuali aveau pe-acolo, învăţători, cîte un agronom sau un poştaş, au dispărut, fiind comunişti, au plecat cu armatele bolşevice în retragerea lor grăbită. Iar dintre locuitori, cari se întorceau acasă, pe încetul, lipsesc în deosebi, bărbaţii, mai toţi înrolaţi în oastea bolşevică, iar alţii luaţi cu sila, pentru podvezi. Totuş, alte cîteva aspecte, asemănătoare, dar mai lugubre decît în Basarabia, am putut desprinde.

In primul rînd, despre o *viaţă religioasă*, creştină, nu s'a arătat nici un semn; toată, şi sub cea mai modestă şi mai ascunsă formă, dispăruse în vremea celor 23 de ani de bezbojnicie. Majoritatea satelor, ca şi oraşele, se vede că avuseseră biserici ortodoxe măreţe; mai toate aceste clădiri de piatră, în formă de cruce, unele cu stîlpi exteriori şi cu frumoase nişe oarbe şi împodobiri de arcade la ferestre şi uşi, au rămas, decapitate însă de cupole şi de crucile lor, ca nişte săli încăpătoare şi cu multă lumină. De altare şi catapetezme nici pomenială, la fel nici urmă de pictură bisericească. Locul altarului a fost ridicat peste tot ca de un metru, cu un perete de scîndură în faţă; trecerile laterale spre diaconicon şi spre jertfelnic s'au acoperit cu uşi; aici era chiar scenă de teatru,

pentru serbări bolşevice, cu perdea spre sală. Interiorul a fost văruit, ori altele s'au vopsit cu verde, împodobit cu stele jidoveşti, cu texte comsomolice pentru educarea tineretului în ideile comuniste. Intr'o biserică, ciocănind varul, ce bucurie am avut, cînd ni s'a arătat, dedesupt, destul de clar, chipul sf. Nicolae; n'a fost vreme liberă, să descoperim şi alţi sfinţi sau scene biblice. Nume de preoţi încă mai dăinuiau, în deosebi ale celor buni, evlavioşi şi miloşi, preoţi cari i-au iubit şi s'au ocupat de poporani. Dar, despre cîţiva nepăsători, lacomi, mai ales lacomi, şi boerănoşi, am auzit cuvinte grele, că ei adecă au pricinuit năpasta cu comunismul, ca ei au gonit sufletele dela Dumnezeu şi în loc a venit satana. La nimeni nu s'a aflat cruciuliţă sau vreo carte de rugăciuni, ruseasca bine'nţeles. Bătrinii şi femeile ştiau cum să facă sf. Cruce, şi-şi mai aminteau de cîte-o cîntare bisericească, de o slujbă, uşor îşi reinprospătau din datinele religioase la botezuri, înmormîntări. Cînd preoţii militari săvîrşiau sf. Liturghie, Acatist sau Panahidă, venia lume, nu însă toată din sat; lipsiau, vădit intenţionat, tinerii pînă pela 20 de ani, şi chiar dacă participau, se vedea pe faţa lor curiozitatea sau chiar ironia la unii; copiii mici şi elevii din şcoli erau dezordonaţi, nu-şi făceau semnul Crucii, şi umblau brambura printre închinători. Mult devotament au desfăşurat şi confesorii noştri militari, preoţii dela unităţi. Nu numai că aveau grijă de trupa lor, le săvîrşiau sfinţirea apei sau alte sfinţitoare slujbe, atît în sărbători cît şi mai în fiecare sat nou, îngropau eroii, cu toată pompa religioasă şi cu cuvîntări de îmbărbătare, dar ei au împlinit frumos şi o apostolie creştinească, în graiul romînesc, ca un prim dar din partea Patriei romîneşti, care-i salvează din cătuşele bolşevismului. Au botezat sute şi sute de prunci fiecare, băeţi şi fete pînă la vrîsta adolescenţii, cu multă trudă, şi oferind cruciuliţi şi iconiţe; săvîrşiau impresionante servicii bisericeşti anume pentru locuitori, moldoveni, ucraineni şi chiar germani, intrau cu apă sfinţită prin casele lor şi-i încurajau cu cuvinte înţelepte şi de mult folos sufletesc. M'am convins, că o acţiune religioasă bine condusă, o acţiune de devotament şi de abnegaţie, va înviora pe mulţi dintre transnistrieni maturi, cari mai înainte au crezut în Hristos şi au practicat viaţa creştinească. Dar să fie atenţi preoţii: că o greşală de tact, mai ales atitudini absurde, de care ei is sătui, pospăiala în slujbe, uşurătatea în viaţă şi mai ales lăcomia, va răsturna orce-ar zidi, şi pe aceşti nefericiţi oameni, însetaţi de dumnezeesc, dar cu sufletele acoperite în spuză, i-or îndușmăni împotriva Bisericii, şi s'or naşte secte, erezii şi cîte variate abateri. Deci, multă atenţie!

Şcoala a fost în cinste şi sub fericite auspicii: localuri mari, încăpătoare, cu mobilier în bună stare şi îndestulător, mai ales în şcolile cu 10 clase, unele aveau şi paralele, cu la-

boratorii de fizică şi chimie, diferite mulaje din floră şi faună, pînă şi cu microscoape şi epidiascoape; biblioteci bogate, cu serii de mari dicţionare şi mape cu tablouri colorate... Deci, la aspect te impresiona, mai mult ca un gimnaziu, sau ca un liceu. Ce folos! Şcoala n'avea de scop cultura sufletului, innobilarea lui prin frumos, drept, bine, adevăr, ea nu prindea aripi de fiinţa elevului, ca să-l ridice cît mai sus, nu era o scară spre idealul de necontestat. Ci, această bogată şi îngrijită aşezare obştească, cu numeroşi dascăli, pentru care se cheltuiau sume fantastice, cum am observat un buget şcolar venind al doilea după al armatei bolşevice — şcoala era poarta de intrare în erezia social-comunistă, şcoala iniţia în spionaj, elevul era un mic monstru bolşevic. Am chestionat tineri, absolvenţi a 10 clase, din materii de şcoală primară; nu cunoşteau mai nimic din Geografia lumii, iar pămîntul rusesc şi naţiile locuitoare pe el se priviau ireal, şi ca frumuseţă, bogăţie, şi ca obîrşie şi fel de trai. Din istoria universală, nu se ştiau fapte fundamentale, împăraţi francezi, pe Alexandru Machedon îl punea între slavi, am rămas consternat. Şi atunci, am pornit a-l lăuda că ştie din tabla înmulţirii şi că pe fundul mărilor se aşează sare! Dar pe oricare asemenea tînăr să-l fi provocat la recitate din matadorii marxişti, nu erai bucuros, că le mergea gura ca toaca. Şi la spionaj iarăş se dedau de tineri. Cîte supărări nu pricinuiau ei nu numai prin sat, de dragul unei atenţii a poliţiei secrete, ci chiar şi în propria lor casă: Alioşa a denunţat pe maică-sa, că l-a însemnat cu sf. Cruce pe cap, şi altul s'a plîns agentului, că nu i s'a dat ciorapii aduşi dela cooperativă, pentru el, şi cîte încă. Cu aceste deşuchieri vor avea de luptat din greu învăţătorii de azi, mai cu seamă cei noi, cari acum au pătruns în Transnistria; învăţătorii trebuiesc ajutaţi şi de preoţi, unde ei au revenit, ori s'au aşezat alţii noi, ca şi de administraţia civilă şi de unităţile militare; şi toată activitatea dăscălească să fie controlată des şi de inspectori serioşi.

Ce cultură nouă bolşevică s'a răspîndit pe-aici, printre fraţii Moldoveni şi celelalte naţii? E greu s'o defineşti; cultura superioară — nu, căci nu toţi profesorii liceelor aveau ştiinţă universitară; un institut pedagogic, altul tehnic, mai ales acesta, au creiat o serie de diplomaţi şchiopi, folosiţi la variate discipline; preoţi n'au mai apărut sub bolşevici; avocaţi la fel; magistraţii nu erau în specialitate, cu cunoştinţi de jurisprudenţă variată, nu-şi mai chinuiau capul cu Istoria şi Filosofia Dreptului, cu texte latineşti, ci totul se rezuma la mentalitatea: burjuiul e vinovat, iar golanul are dreptate oricind, şi, în numele bolşevismului, statul dispune oridece, viaţă şi bunuri, căci din momentul ce totul a fost naţionalizat, procese poate iniţia doar statul sau cel năpăstuit de un golan; la ofiţeri nu mă opresc, decît să observ un caz, că a ajuns să poarte ga-

Ioane superioare, asemenea unui maior, fostul meu servitor dela Consiliul eparhial, pe care l am gonit după spargere de saltare; a fost membru într'o comisie mixtă pe podul dela Ungheni pentru repatrieri, eu l-am recunoscut, cînd el fierbea de mînie că mă revedea; mai erau funcționarii, un amalgam, ce aduna condeie jidovești, sau biete epave ruginite, cu văxuitorul de ghete laolaltă și cu vînzătorul din cooperative; în fine, neglijînd pe ostenitorii la căile de comunicații, drumuri și căi ferate, amintesc pe agronomi.

Ei încadrează, într'adevăr, un domeniu cu interesantă experiență, domeniul *agricol*. Statul bolșevic a adunat toate lanurile mici, ce peticeau pămîntul, tăind din larg apoi suprafețe mari pentru fiecare soi de cereale; au adus la cultivarea lor mașini și unelte îndestulătoare, recoltînd astfel grine și de aceeaș calitate. Specialiștii, desigur, vor studia sistemul, și se va vedea dacă se confundă cu marea proprietate, de se împacă cu obștiile sătești, și ce desavantaje are, punînd în față și psihologia țăranului, care cedează greu la simțul lui de proprietar al brazdei, oricît de mică ar fi.

Cît de triste erau satele! Nu vezi o floare, nici în jurul casei, nici în ferestre, ci foarte rar, doar din belșug pe cîmpii. Bărbații, femeile, ca și copiii îmbrăcați prost, fără nici un gust, în acelaș cenușiu murdar, ce te enervează, haine tăiate otova, largi, mulți bărbați desculți, toți acoperiți cu șapcă de borfaș, femei în ciubote mari, muscălești, legate sub fălci cu stambe proaste, mai toate grozav de îmbătrînite, chipuri prostite și masculinizate, iar copiii lipsiți de vioiciune, nu știu să se joace, căci toți munciau din greu, la colhozuri, la transporturi și alte angarale, pe toți îi spionau și nimeni nu era sigur de sine. Zădarnică era lauda bolșevică despre starea sanitară a lumii de acolo și ne clevetia pe noi, că n'am fi progresat în higienă și în îngrijirea de bolnavi în Basarabia. Iată, sătenii trăiesc în cașele tip. bolșevice, cu o intrare la 2—3 camere, și a doua ușă, de alături, dînd în grajdul de animale, mai adesa pentru cite-o vacă sau capre; în peretele dintre locuința omenească și grajd, se deschide o portiță, prin care intra gospodarul direct în grajd sau vine vita în casă; pe jos lut, rar cînd o camera e podită; multe sunt învelite cu pămînt, pe care cresc buruene pentru capre. E greu să întrzii în asemenea locuințe, te doboară mirosul lutului, dar mai ales duhoarea din grajd, uneori te ia în coarne și țapul. Sătenii nu prea au idee de vată, ce să mai întreb de iod, de comprimate, sau purgative; medicul n'a fost de mult. Oamenii se complac în murdărie, nu se spală, le stă jegul pe mîini, pe brațe, dar mai cu seamă pe spinare; și femeile la fel, așa se și duc la culcare. Cînd se cerea un pansament, mai întîi rădea frizerul jegul.

Pînă aici i-a adus comunismul, i-a abrutizat grozav, în loc să ridice pe cei proști, i-a scoborît pe cei cuminți, a ega-

lizat lumea, tăind toate curbele vieţii, toate aptitudinile sufleteşti, a făcut şi din atîtea naţii, cari peticeau vastul imperiu, o massă amorfă, fără iniţiativă, bestializată şi însetată de sînge,

Cum proştii de-acolo erau tare mulţi, şi înarmaţi grozav, aţiţîndu-li-se ura împotriva Luminii şi a Civilizaţiei, aşa cum porunca altădată şi ţarul prin testamentul său faimos, iar comunismul i-a ridicat şi împotriva lui Dumnezeu, ei deveniseră primejdioşi pentru Europa. Şi înainte de a invada ei spre Apus, s'au ridicat oştile creştine împotriva lor, i-au lovit greu, asvîrlindu-i din ţările ce ocupaseră, şi acum îi toacă pe pămîntul lor, pînă-i vor desfiinţa.

Un proces de veacuri exista între noi şi lacomul vecin dela Răsărit; de 8 ori ne-a încălcat Patria între 1710—1853, sub pretextul răfuielii cu Semiluna, ne-a sărăcit, a răşluit din pămîntul Moldovii în folosul Austriei şi al său propriu; deşi l-am scăpat din ghiara Semilunii, totuş el s'a purtat nedrept cu noi, şi iaraş ne-a răpit Basarabia şi Nordul Bucovinei, nimicindu-ne fraţii şi prădînd pămîntul şi avutul lor. Trebuia să se curme acest proces. Altfel nu se putea, decît pe calea armelor, printr'un crud război şi prin grele jertfe. Deaceea, Armata romînească a şi pornit împotriva comunismului bolşevic dela Răsărit, fanatic şi fără Dumnezeu, un război sfînt al Crucii, în ziua de Duminică, 22 Iunie 1941, alături de victorioasa oştire germană, sub comanda supremă a marelui şi iscusitului mareşal d-l Ion Antonescu, şi cu elan, în vreme de abia 4 luni, a svîrlit pe lacomul vecin depe moşia romînească pînă departe, salvînd astfel dela peire şi pe fraţii Moldoveni din Transnistria, peste 1 milion, cîţi erau acum cîteva luni, şi alte naţii conlocuitoare. Totodată însă, Armatele izbînditoare au apărat şi restul Europei de comunizare, oferind din nou linişte statelor ei, ca să-şi continue opera de cultură şi civilizaţie. Zicem din nou, căci vitejii noştri strămoşi au mai ţinut piept şi au îmblînzit atîtea crude hoarde păgîneşti, năvălitoare tot dinspre stepele răsăritene, în vremea trecută, pe cînd Europa îş zidea în tihnă trepte spre înălţimile culturii omeneşti; după cum, pentru atunci noi avem dreptul a ne socoti printre ctitorii acelei culturi, ştiind că la temelia ei am pus şi noi pietre unghiulare, tot aşa şi acum, neamul romînesc este îndreptăţit să beneficieze, la sfîrşitul acestui foarte crud război, de roadele jertfelor sale.

Să ne ajute Hristos Mîntuitorul lumii!

Profesor universitar
Constantin N. Tomescu

4-X-941 Calaglia.